

Kwestia legalności służby w Legii Cudzoziemskiej w ustawodawstwie Polski i krajów UE

Listopad 2003

Marcin Mróz

Raport

Nr 992

Zgodnie z polskim ustawodawstwem, służba obywatela polskiego w obcym wojsku jest zakazana, chyba że uzyska on na nią zgodę właściwego organu. Ponieważ zasady i tryb udzielania odpowiedniego zezwolenia nie zostały określone ani w ustawie, ani w aktach wykonawczych, brak jest możliwości ubiegania się o nie.

W większości krajów Unii Europejskiej ustawodawstwo zezwala na podejmowanie przez obywateli służby w obcych regularnych siłach zbrojnych, zazwyczaj bez konieczności uzyskiwania jakiegokolwiek zezwolenia. Dotyczy to w szczególności służby we francuskiej Legii Cudzoziemskiej.

Zgodnie z polskim ustawodawstwem, służba obywatela polskiego w obcym wojsku jest zakazana, chyba że uzyska on na nią zgodę właściwego organu (ustawa czyni wyjątek dla obywateli będących jednocześnie obywatelami innego państwa, na którego terenie zamieszkują). Ponieważ zasady i tryb udzielania odpowiedniego zezwolenia – po zmianie kodeksu karnego w 1997 roku – nie zostały określone w akcie wykonawczym, faktycznie brak jest obecnie możliwości ubiegania się o nie. Skądinąd można zresztą sądzić, że gdyby taka możliwość istniała, wielu chętnych do służby we francuskiej Legii Cudzoziemskiej unikałoby występowania o nią. Dotyczy to zwłaszcza tych, którzy nie odbyli służby zasadniczej w kraju i którzy mogliby się obawiać odpowiedzi odmownej i powołania do służby w polskich siłach zbrojnych.

W większości krajów Unii Europejskiej ustawodawstwo zezwala na podejmowanie przez obywateli służby w obcych regularnych siłach zbrojnych, zazwyczaj bez konieczności uzyskiwania jakiegokolwiek zezwolenia. Dotyczy to w szczególności służby we francuskiej Legii Cudzoziemskiej, formacji stanowiącej regularną część francuskich sił lądowych.¹ Jest to formacja specyficzna, nie jest to jednak – co należy podkreślić – formacja najemników w sensie, jaki terminowi temu nadaje prawo międzynarodowe.² Nie jest to również zbliżona definicyjnie formacja ochotników, których od najemników różnią zasadniczo idealistyczne motywy działania, co oczywiście trudno jest ocenić. W Europie, najbliższy Legii Cudzoziemskiej charakter mają zapewne brytyjskie oddziały Ghurków, które oczywiście różnią się od niej przede wszystkim jednorodnością etniczną zaciąganych żołnierzy.³

Polska

Ustawa z dn. 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny w art. 141 stanowi co następuje:

Art. 141. § 1. Kto, będąc obywatelem polskim, przyjmuje bez zgody właściwego organu obowiązki wojskowe w obcym wojsku lub w obcej organizacji wojskowej, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2. Kto przyjmuje obowiązki w zakazanej przez prawo międzynarodowe wojskowej służbie najemnej, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 3. Nie popełnia przestępstwa określonego w § 1 obywatel polski będący równocześnie obywatelem innego państwa, jeżeli zamieszkuje na jego terytorium i pełni tam służbę wojskową.

Ponieważ Legia Cudzoziemska jest częścią francuskich sił zbrojnych, a zatem „obcym wojskiem”, a nie „zakazaną przez prawo międzynarodowe wojskową służbą najemną”, obywatel polski, który bez zgody „właściwego organu” polskiego odbył służbę w Legii Cudzoziemskiej podlega karze pozbawienia wolności od trzech miesięcy do pięciu lat.

---

¹ "La légion étrangère constitue une formation combattante interarmes de l'armée de terre", *Décret no 77-790 du 1er juillet 1977 relatif aux militaires servant à titre étranger*, art. 1).

² W definicji najemnika wymienia się w szczególności to, że nie jest on członkiem sił zbrojnych strony konfliktu i to, że bierze on udział w działaniach zbrojnych głównie w celu uzyskania korzyści osobistej i otrzymał od strony konfliktu obietnicę wynagrodzenia materialnego znacznie wyższego od tego, które jest obiecane lub wypłacane bojownikom sił zbrojnych tej strony, zob. *Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 roku dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych z 1977 roku*, art. 47 ust. 2, oraz *International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries z 4 grudnia 1989 r.*, art. 1.

³ Rozmaite rodzaje służby o charakterze wojennym świadczonej przez obcokrajowców (najemnicy, ochotnicy, żołnierze obcego zaciągu, spółki przemysłu obronnego, prywatne spółki wojskowe, prywatne spółki ochrony) kategoryzuje raport przedstawiony niedawno Izbie Gmin przez rząd brytyjski w związku z potrzebami regulacji w omawianej sferze: *Private Military Companies: Options for Regulation*, The Stationery Office, London 2002.

Żołnierz Legii Cudzoziemskiej po okresie kilkuletniej ma prawo wystąpić o obywatelstwo francuskie. Uzyskawszy je, mógłby być ewentualnie uznany za osobę spełniającą warunki wymienione w §3 i nie podlegać karze, jeśli by zinterpretować wskazany paragraf w sposób dla niego korzystny. Trudno jednak byłoby oczekiwać takiej interpretacji ze względu na fakt jego służby w Legii również w okresie, kiedy obywatelstwa francuskiego nie posiadał, oraz na to, że do służby w Legii prowadzi się zaciąg jedynie wśród obcokrajowców, służba ta nie jest zatem normalną formą „pełnienia służby wojskowej” przez obywatela francuskiego jako poborowego lub żołnierza zawodowego.⁴

W ustawie o powszechnym obowiązku obrony RP istniał dawniej przepis – art. 237 ust. 4 – umożliwiający obywatelowi polskiemu uzyskanie zgody na służbę w obcym wojsku:

Art. 237. 1. Obywatel polski, który przyjmuje bez zgody właściwego organu obowiązki w obcym wojsku lub obcej organizacji wojskowej, podlega karze pozbawienia wolności do lat 5.

2. Kto dopuszcza się czynu określonego w ust. 1 w czasie mobilizacji lub wojny, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze śmierci.

3. Nie popełnia przestępstwa, o którym mowa w ust. 1 i 2, obywatel polski będący równocześnie obywatelem innego państwa, jeżeli zamieszkuje na jego terytorium i odbywa (pełni) tam służbę wojskową.

4. Rada Ministrów określa, w drodze rozporządzenia, zasady i tryb postępowania oraz organy właściwe w sprawach udzielania zgody na przyjmowanie przez obywateli polskich obowiązków w obcym wojsku lub obcej organizacji wojskowej.

Zawarta tu delegacja ustawowa dla Rady Ministrów do wydania rozporządzenia regulującego zasady i tryb udzielania odpowiedniego zezwolenia (odpowiednie rozporządzenie z dn. 24 marca 1993 r. wskazywało, że właściwym organem do udzielania zezwolenia był minister spraw wewnętrznych i administracji, minister obrony narodowej albo konsul RP, w zależności od tego, czy zainteresowana osoba odpowiednio zamieszkiwała lub przebywała w Polsce i nie była lub była żołnierzem w czynnej służbie wojskowej, czy też zamieszkiwała lub przebywała za granicą) została uchylona wraz z całym artykułem 237 wraz z wejściem w życie nowego Kodeksu karnego, na podstawie art. 3 ustawy z dn. 6 czerwca 1997 r. Przepisy wprowadzające Kodeks karny:

Art. 3. § 1. Z dniem wejścia w życie Kodeksu karnego tracą moc przepisy dotyczące przedmiotów w tym kodeksie unormowanych, chyba że przepisy tej ustawy stanowią inaczej.

§ 2. Przepisu § 1 nie stosuje się do ustaw, które weszły w życie po dniu 6 czerwca 1997 r.

Od wejścia w życie nowego Kodeksu karnego nie istnieje zatem możliwość ubiegania się przez obywatela polskiego o zgodę polskich władz na podjęcie służby w obcych siłach zbrojnych.

Państwa Unii Europejskiej

Spśród przedstawionych poniżej trzynastu krajów Unii Europejskiej,⁵ jedynie w Austrii ochotnicza służba w siłach zbrojnych obcego państwa jest niedopuszczalna, ponieważ powoduje utratę austriackiego obywatelstwa.⁶ W Wielkiej Brytanii służba taka jest w zasadzie za-

⁴ Francuzi mogą służyć w Legii jedynie jako kadra, oficerowie i podoficerowie (*Décret no 77-790 du 1er juillet 1977 relatif aux militaires servant à titre étranger*, art. 2).

⁵ Informacje nt. tych krajów – Austrii, Belgii, Danii, Finlandii, Francji, Grecji, Hiszpanii, Holandii, Niemiec, Portugalii, Szwecji, W. Brytanii i Włoch - uzyskałem za pośrednictwem ECPRD, za co wyrażam podziękowanie kolegom z odpowiednich służb parlamentarnym.

⁶ Warto zauważyć, że utratę obywatelstwa w przypadku ochotniczej służby wojskowej w obcych siłach zbrojnych dopuszcza *Europejska konwencja o obywatelstwie* z 1997 roku (art. 7, ust. 1 punkt c).

kazana i zagrożona sankcjami karnymi, ale odpowiednia ustawa od dawien dawna nie jest egzekwowana. W Niemczech istnieje ustawowy wymóg uzyskania przez zainteresowanego zgody odpowiednich władz, ale działanie bez zgody nie jest obłożone żadną sankcją karną.

W pozostałych państwach służba w regularnych obcych siłach zbrojnych nie jest zakazana, natomiast istnieją pewne ograniczenia. Na przykład we Francji, w Hiszpanii i we Włoszech odpowiednie ustawy przewidują, że rząd może zakazać obywatelowi takiej służby, a naruszający taki zakaz traci obywatelstwo. W Belgii ustawa przewiduje możliwość wydania zarządzenia zakazującego, w określonym zakresie i na określony czas, zaciągania się do określonych obcych sił zbrojnych.

Dość powszechnie – co oczywiste – zakazuje się służby w siłach zbrojnych będących w konflikcie z danym państwem. Tam gdzie taki zakaz nie występuje *explicite*, sam czyn karany może być zapewne na podstawie innych przepisów.

Austria

Ustawa o obywatelstwie stanowi, iż osoba wstępująca ochotniczo do służby wojskowej obcego państwa traci obywatelstwo austriackie (*Staatsbürgerschaftsgesetz 1985*, § 32). Przepis ten nie dotyczy osób o podwójnym obywatelstwie, powołanych do obowiązkowej służby wojskowej w państwie drugiego obywatelstwa, lecz jedynie służby ochotniczej, na przykład we francuskiej Legii Cudzoziemskiej. W przypadku niepełnoletnich stosowany jest odpowiednio inny przepis ustawy o obywatelstwie, zgodnie z którym pozbawienie obywatelstwa ze względu na dobrowolne nabycie obywatelstwa obcego bez uzyskania uprzedniej zgody na jednoczesne zachowanie obywatelstwa austriackiego, co jest ogólną regułą (§ 27.1), w odniesieniu do niepełnoletnich możliwe jest jedynie za odpowiednio wyrażoną zgodą ich prawnych pełnomocników (§ 27.2).

Zgodnie z kodeksem karnym, w przypadku wojny lub konfliktu zbrojnego, którego stroną jest Austria, osoba podejmująca służbę w siłach nieprzyjacielskich podlega karze pozbawienia wolności na okres od jednego do dziesięciu lat (*Strafgesetzbuch*, 257.1). Natomiast w przypadku wojny lub konfliktu zbrojnego, w których Austria nie jest stroną, lub w przypadku zagrożenia taką wojną bądź konfliktem, karze pozbawienia wolności na okres od sześciu miesięcy do pięciu lat podlega między innymi ten, kto prowadzi werbunek do oddziałów ochotniczych lub do sił zbrojnych jednej ze stron konfliktu (§ 320.1). Przepis ten dotyczy w szczególności werbunku do Legii Cudzoziemskiej. Przepis tego nie stosuje się w przypadku działań podjętych w celu wykonania uchwał Rady Bezpieczeństwa ONZ, uchwał podjętych na podstawie Tytułu V Traktatu o Unii Europejskiej, uchwał podjętych w ramach OBWE, operacji pokojowych odpowiadających zasadom Karty Narodów Zjednoczonych i środków podejmowanych w ramach organizacji międzynarodowych w celu zapobieżenia katastrofie humanitarnej lub ciężkiemu i systematycznemu łamaniu praw człowieka (§ 320.2).

Belgia

Brak jest przepisów, które zakazywałyby obywatelom belgijskim zaciągania się do służby w obcych siłach zbrojnych. Zakazuje się jedynie ustawowo prowadzenia zaciągu do takich sił (*loi du 1er août 1979 concernant les services dans une armée ou une troupe étrangère se trouvant sur le territoire d'un Etat étranger*). Ta sama ustawa przewiduje możliwość wydania zarządzenia zakazującego, w określonym zakresie i na określony czas, zaciągania się oraz wyjazdu lub tranzytu osób w celu podjęcia służby w obcych siłach zbrojnych lub w obcych oddziałach znajdujących się na terenie obcego państwa.

Kodeks karny zakazuje służby w obcych siłach zbrojnych o tyle, o ile wynikać by z niej miało podejmowanie działania zbrojnego przeciwko Belgii.

Dania

Brak jest generalnego zakazu służby w obcych siłach zbrojnych. Kodeks karny zakazuje jedynie służby w czasie wojny lub okupacji w siłach zbrojnych państw wrogich Danii lub ją okupujących, podobnie jak innych działań wspomagających nieprzyjaciela, nakładając na osoby naruszające zakaz karę pozbawienia wolności do lat szesnastu (§ 102).⁷

Finlandia

Brak jest ogólnego ustawowego zakazu służby w obcych siłach zbrojnych. Nie ma również jakichkolwiek administracyjnych ograniczeń czy praktyki związanej ze służbą fińskich obywateli w Legii Cudzoziemskiej. Kodeks karny zabrania jedynie podejmowania służby w wrogich siłach zbrojnych w konflikcie, w którym stroną jest Finlandia.

Francja

Brak jest przepisów zakazujących służby obywateli w obcych regularnych siłach zbrojnych. Kodeks cywilny zastrzega jednak dla rządu prawo do przerwania działalności Francuzów służących w obcych siłach zbrojnych: „Traci obywatelstwo francuskie Francuz, który zajmując stanowisko w obcej armii lub w obcej służbie publicznej nie rezygnuje z niego lub nie zaprzestaje swego działania wbrew nakazowi skierowanemu do niego przez rząd” (*Code civil*, art. 23-8).

Kodeks karny przewiduje też karę do 30 lat pozbawienia wolności i grzywnę w wysokości 450.000 euro dla obywateli walczących w obcych siłach zbrojnych przeciwko siłom francuskim. Ponadto, kodeks karny zakazuje też wszelkiej działalności najemniczej. Dla podejmujących ją przewiduje się karę pozbawienia wolności do lat 3 i grzywnę w wysokości 75.000 euro, a dla kierowników i organizatorów grupy najemników – karę pozbawienia wolności na okres siedmiu lat i 100.000 euro grzywny (*loi no 2003-340 du 14 avril 2003 relative à la répression de l'activit'e de mercenaire*).

Grecja

Każdy obywatel grecki, który odbył obowiązkową służbę w armii greckiej, może podjąć służbę w obcych siłach zbrojnych, w szczególności we francuskiej Legii Cudzoziemskiej.

Hiszpania

Brak jest zakazu służby w obcych siłach zbrojnych. Kodeks cywilny stanowi jedynie, że obywatel będący Hiszpanem naturalizowanym traci obywatelstwo, jeśli ochotniczo podejmuje służbę w obcych siłach zbrojnych lub obejmuje stanowisko polityczne w obcym państwie wbrew wyraźnemu zakazowi wydanemu przez rząd (*Código Civil*, art. 25.1.b).

Holandia

Ogólnie, służba w obcych siłach zbrojnych nie jest zakazana. Kodeks karny zakazuje jedynie służby w obcych wrogich siłach zbrojnych w czasie wojny, w której stroną jest Holandia lub w przypadku zagrożenia taką wojną, a także w przypadku innego niż wojna konfliktu

---

⁷ Jak podaje wspomniany brytyjski raport w odniesieniu do Danii, kodeks karny zakazuje tam również prowadzenia zaciągu do obcej służby wojennej (§ 128) a obowiązująca nadal ustawa z 1914 roku zakazuje zachęcania do zaciągania się do obcych sił zbrojnych w czasie wojny, w której Dania pozostaje neutralna, jednak w ostatnich latach nie prowadzono żadnych postępowań w związku z naruszeniem tych przepisów (*Private Military Companies: Options for Regulation*, op. cit., p. 41). W informacji, którą uzyskałem z Danii, nie wspomina się o tych przepisach, być może uznano je za mało istotne, a może zostały uchylone.

zbrojnego, w który zaangażowana jest Holandia. Zakazane jest także prowadzenie na terenie kraju zaciągu do obcych sił zbrojnych.

Niemcy

Ustawa o obowiązku obrony stanowi, że podlegający obowiązkowi obrony mogą podjąć służbę w obcych siłach zbrojnych jedynie za zgodą ministerstwa obrony (*Wehrpflichtgesetz*, § 8 ust 1). Przepis wynika, jak się wydaje stąd, że ustawodawca przyjął, iż służba w obcych siłach w dużym stopniu uniemożliwi obywatelowi odbycie służby w Bundeswehrze. Ministerstwo obrony, na mocy ustawy, delegowało kompetencje udzielania zezwoleń okręgowym urzędom uzupełnień, które zezwoleń udzielają jedynie wyjątkowo Niemcom i posiadaczom podwójnego obywatelstwa, zasadniczo wtedy, kiedy ci stale mieszkają za granicą lub kiedy nie podlegają już zarządzeniom mobilizacyjnym. Ministerstwo obrony nie posiada jednak skutecznego instrumentu egzekucji nakazu uzyskania przez obywatela zgody na wstąpienie do obcych sił zbrojnych, ponieważ nie została ustanowiona sankcja karna za jego naruszenie. Kodeks karny przewiduje jedynie karanie osób prowadzących werbunek do służby w obcym wojsku (*Strafgesetzbuch*, §109 h). Instrumentem takim w pewnym stopniu może być ustawa paszportowa, która stanowi, że odmawia się wydania paszportu osobie, kiedy fakty uzasadniają podejrzenie, że osoba wnioskująca o paszport chce się zaciągnąć bez zezwolenia do obcych sił zbrojnych (*Passgesetz*, §7 ust 1 punkt 6), ale jest to możliwość raczej teoretyczna. Służba, którą obywatel odbył w obcych siłach zbrojnych bez uzyskania odpowiedniego zezwolenia, nie zalicza mu się oczywiście do wykonania obowiązku obronnego w Niemczech, jak to ma miejsce w przypadku, w którym obywatel służbę taką odbywa w obcych siłach zbrojnych za zgodą władz niemieckich.

Portugalia

Brak jest ustawowego zakazu podejmowania służby w obcych siłach zbrojnych i utrudnień administracyjnych w jej podjęciu.

Szwecja

Brak jest ogólnego zakazu podejmowania służby w obcych siłach zbrojnych. Brak zakazu obejmuje również siły o charakterze ochotniczym i najemnym. Kodeks karny zakazuje jedynie werbunku do obcych sił.

Wielka Brytania

Brytyjska ustawa o obcym zaciągu z 1870 r. zakazuje brytyjskim poddanym bez uzyskania zgody Królowej „przyjmowania lub godzenia się na przyjęcie jakichkolwiek obowiązków lub zatrudnienia w wojskowej lub morskiej służbie jakiegokolwiek obcego państwa będącego w stanie wojny z jakimkolwiek obcym państwem będącym w stanie pokoju z Jej Wysokością, i w tym akcie określanym jako państwo przyjazne" (*The Foreign Enlistment Act*) oraz nakłaniania do takiego postępowania na terytoriach podległych Królowej, nakładając na łamiących zakaz karę grzywny i więzienia. Ustawę tę można interpretować i interpretuje się w szczególności jako zakaz zaciągania się obywateli brytyjskich do Legii Cudzoziemskiej, nie jest to jednak interpretacja oczywista. W każdym razie, od momentu wprowadzenia ustawy w 1870 r., nikt na jej podstawie nie został skazany i faktycznie ustawa od dawna jest martwa. W latach siedemdziesiątych ubiegłego wieku oraz w ostatnich latach podejmowana była dyskusja o potrzebie zmiany ustawy, głównie w związku z problemem zaciągu najemników.

Włochy

Zgodnie z ustawą o obywatelstwie służba w obcych siłach zbrojnych nie jest zakazana, ale może pociągać za sobą utratę obywatelstwa po zakończeniu służby, jeśli obywatel ją odbywający nie zastosuje się do ewentualnego włoskiego nakazu zaprzestania jej (ustawa no 91 z 1992 r., art. 12). Tamże stanowi się, że obywatel zatrudniony – nie będąc do tego zmuszonym – w obcych siłach zbrojnych w czasie wojny, traci obywatelstwo po jej zakończeniu. Brak jest szczególnych przepisów dotyczących Legii Cudzoziemskiej.